

Gyene-Halasi-Répási **A Nemzeti Gárdától a Magyar Gárdáig**

A 2006-os választási kampány során az SZDSZ képviselői a legnagyobb kormányzati sikerükként hangoztatták, hogy 2004. november 8-án az ő kemény munkájuk eredményeként törölte el az Országgyűlés a sorkötelezettséget. A választási hadjárat során azonban arról már kevesebb szó esett, hogy a sorozás megszüntetésekor elfelejtettek gondoskodni annak helyettesítéséről. A honvédséget ugyan elvben feltöltötték hivatásos és szerződéses katonákkal, ám tartalékos erőkről egyáltalán nem gondoskodtak. A váltás tehát csak felemás módon valósult meg, a költségcsökkentés jegyében leszerelték a sorkatonákat, a rendszert működésképesen tartani hivatott tartalékos haderő létrehozására viszont még elvi szinten sem került sor egészen az elmúlt év decemberéig; az alig egy hónappal ezelőtt elfogadott törvénymódosítás értelmében 2012-től mintegy 4000 fős tartalékos haderő jön majd létre. Mint később látni fogjuk, ez a létszám nemcsak nemzetközi összehasonlításban alacsony, de a korábbi hazai várakozásoknak nem felel meg (másfél éve még maga Vadai Ágnes honvédelmi államtitkár is arról beszélt, hogy alapvetően mindenkinek részesülnie kellene bizonyos honvédelmi nevelésben). Vajúdtak a hegyek és egeret szültek – mondhatnánk, hiszen meglátásunk szerint a pártok évtizedes vitáját lezáró megállapodás sokkal inkább kényszer szülte kompromisszum lett, mintsem szakmailag komoly alapokon álló, előremutató döntés. A következőkben éppen emiatt igyekszünk támpontot adni a lényegi vita kibontakozásához, előbb a különböző nemzetközi modellek bemutatásával, majd az eddigi hazai válaszkísérletek felvázolásával.

Külföldi modellek

A rendszerváltást követően elkerülhetetlenné vált a szovjet mintára szervezett Néphadsereg gyökeres átalakítása, „reform” címén azonban csupán leépítésre került sor, a politikai viták pedig a sorkatonaság eltörlésénél vagy fenntartásánál leragadtak. A modellváltás elmaradt, pedig hazánk NATO-csatlakozása kitűnő lehetőséget adott volna arra, hogy akár a sorozáson alapuló, akár a tartalékos erőkkel kiegészített professzionális mintát követve új korszakba léphessen a magyar hadsereg is.

Az előbbire példát mutató német rendszer (melyben a jórészt sorkatonákból áll haderőt 160 ezer emelt készenlétben álló tartalékos egészíti ki) követése racionális döntés lehetet volna hazánkban is, hiszen az valójában csupán egy lényeges kérdésben különbözik a 2004 előtti magyar gyakorlattól. A sorkatonai szolgálatát teljesített *Zeitsoldat* Németországban nem csupán a törvényi előírás miatt válik tartalékoská, hanem versenyképes bérkompenzációval, egészségügyi- és nyugellátás biztosításával, illetve az állását szigorúan védő jogszabályi háttérrel az állam komoly motivációt kínál számára a kiemelt tartalékosi kötelezettségek (évi 15 nap kiképzés, háromévente 72 nap szolgálat, valamint magas szintű készenlét) vállalására is.

A paletta másik álló, a vietnami háború vége óta teljesen hivatásos/szerződéses haderővel rendelkező Egyesült Államok hadügyminisztériuma hét különböző típusú, ám – európai mércével – egyenként is hatalmas tartalékos haderő felett rendelkezik. A hadügyminisztérium a jövőben például 117 dandárral számol a szárazföldi erők ([Army](#)) kötelékében, amit 58 tartalékos ([Army Reserve](#)) és 106 gárdista ([National Guard](#)) alakulat egészít ki. Bár maga a bonyolult szisztéma egy hazánkhoz hasonló méretű állam számára semmiképpen sem lehet követendő minta, az amerikai rendszer mögöttes üzenete pofonegyszerű: a modern kor kihívásainak önmagában egy professzionális hadsereg nem tud megfelelni, mindenképpen ki kell egészíteni nem főállású, ám gyorsan mozgósítható tartalékos erőkkel. Ebből a szempontból különösen sokatmondó tény, hogy a legsúlyosabb harcok idején, 2005-ben, az Irakot megszálló amerikai erők 40%-át a tartalékos alakulatok adták.

E két nagyhatalom mellett mindenképpen érdemes megemlíteni a köztes Svéd modellt, amely a Fidesz korábbi mintája lehetett, illetve a lett rendszert, melyre a 2012-től hatályba lépő magyar szabályozás rimel. A skandináv országban a német stílusú, reguláris hadsereget az amerikai modellre emlékeztető, önálló struktúrában támogatja a történetét a második világháborúig visszavezető, 40.000 fős Honi Gárda ([Hemvärnet](#)). A csaknem két évtizeden át hasonló rendszert követő Lettország a „profí” haderőre (12.000 katona) történő 2008-as átállás óta a 11.000 tagot számláló Nemzeti Gárda ([Zemessardze](#)) megtartásával egy az egyben az amerikai modellt alkalmazza. Magyarország számára az is követendő

példaként szolgálhatna, ahogyan a lett és a svéd kormány a honvédelem fontosságát már az általános iskolásokkal is meg akarja ismertetni, melynek bizonyítéka a fizetést ugyancsak biztosító Zemessardze és Hemvärnet 12-20 év közötti fiatalokat tömörítő kadétegységeinek a megléte. (A modellek különbsége miatt a lett Nemzeti Gárdába minden 18. évét betöltött, az adott ország állampolgárságával rendelkező – katonai kiképzésben korábban nem feltétlenül részesült – személy beléphet, Svédországban azonban a Honi Gárdába történő belépés előfeltétele a katonai alapkiképzés teljesítése.)

A védelmi minisztériumok irányítása alatt álló és a fegyveres erők részét képező nemzeti gárdák legfontosabb feladatát háborús időkben egyrészt a reguláris hadsereg segítségével, békeidőben pedig a civileknek történő segítség nyújtásában lehetne meghatározni – például valamilyen természeti katasztrófa esetén. A gárdák tagjai a szükségállapotot nem igénylő tevékenységekből is kiveszik a részüket. Lettorszában például a belőlük kikerülő díszőrség vonul fel a nemzeti ünnepeken, segítenek a hivatalos szerveknek megakadályozni az illegális fa- és ásványkincs kitermelést, továbbá rendben tartják a nemzeti emlékhelyeket is. Fegyveres konfliktus esetén a tartalékosok – a hivatásos alakulatokat tehermentesítve – külföldi missziókban is részt tudnak venni, melyre jó példa a Zemessardze tagjainak a koszovói, afganisztáni és iraki békefenntartó műveletekben való részvétele.

A fenti, modellértékű példák mellett a hazai árhuzamok miatt meg kell említenünk Olaszország esetét is, ahol a romló közbiztonság miatt régóta igény volt egy önkéntes alapon működő, központilag szervezett paramilitáris erő felállítására a rendőrség munkájának támogatására. Ez a kíváncsian azonban sokáig csak javaslatok szintjén merült fel, egészen az idei év júniusáig, amikor is az újfasiszta eszméket valló Olasz Szociális Mozgalom (M.S.I.) bábáskodása mellett megalakult az Olasz Nemzeti Gárda, amelynek rövid története sokban hasonlít a Magyar Gárda körül itthon kialakult szituációra. A gárda saját célját polgárőri feladatok ellátásában határozta meg, amely elsősorban területellenőrzésben és a rendőrség munkájának a segítségével öltött volna testet, de a zsidó közösség, a baloldali ellenzék és a rendőr szakszervezetek által is támadott gárdát szinte azonnal a megalakulása után betiltották - megjegyezzük, a szélsőséges párthoz való kötődés, valamint a gárdisták Mussolini feketeingeseire emlékeztető egyenruhája amúgy is erősen megosztotta az olasz közvéleményt. Az olasz gárda sorsát azonban az illegális bevándorlásról szóló törvény részét képező polgárőrségről szóló határozat pecsételte meg végleg. Ez a különböző polgárőr szervezeteket a helyi önkormányzatok fennhatósága alá rendeli, és többek között megtiltja ezen szervezetek pártokhoz, mozgalmakhoz való kötődését, valamint az egyenruha viselését.

A hazai helyzet és a Magyar Gárda

Mint arra már a bevezetőben utaltunk, hazánkban egy 2004-es törvény törölte el az általános sorkötelezettséget. Ezt követően 2007-ben ötpárti határozattervezet született a honvédség további fejlesztésének irányáról, amely főbb elemeit tekintve ugyan a három évvel korábbi törvény elemeire épített, de egy fontos sarokkő, a tartalékos erő megszervezése továbbra is érintetlenül maradt. Pedig a közvélemény számára most bármennyire meglepően hangozzék is, egy önkéntes - vagy kötelezően sorozott - tartalékos erő felállítása korántsem számít új felvetésnek a rendszerváltás utáni magyar politikában. Olyannyira nem, hogy a kérdés megoldása kapcsán az itthon folytatott politikai vita közel egy évtizedes múltra tekint vissza, de mint oly sok más fontos nemzeti ügy esetében, úgy e kérdéskör kapcsán sem sikerült az évek során dűlőre jutniuk a magyar parlamenti erőknek. A tétlenség és konszenzus-képtelenség ez esetben megbosszulta magát, és odáig vezetett, hogy napjainkban a tárgyalat (szak)politikai-, és a hozzá kapcsolódó médiateret szinte teljes egészében a parlamenten kívüli Jobbik uralja. A párt a – saját meghatározása szerint a „majdan felállítandó Nemzetőrség gerincét képezni kívánó” – Magyar Gárda 2007. augusztusi megszervezésével, valamint a csendőrség újbóli felállításának ígéretével csupán azt a légyeres teret töltötte be profi módon, amit a parlamenti erők nyitva hagytak számára. Mindez különös megvilágításba kerül akkor, ha tudjuk, hogy egyes politikusainkban már évekkel a hivatásos hadsereg létrejötte előtt felmerült az a gondolat, hogy a professzionális haderő mellett szükség lesz egy sorozott, tartalékos állományra is.

Az új fegyveres erő létrehozását legelőször a Fidesz tűzte ki célként, a párt már a 2002-es választási programjában sürgette a Nemzetőrség megalakítását, amely „az önkéntesség alapján szerveződő tartalékos-utóképzést, továbbá a katasztrófa-elhárításban való részvételt is feladatul kapja”. Az amerikai National Guardhoz hasonló Nemzetőrség felállításának gondolatával először még 2000 őszén Simicskó István akkori államtitkár állt a közvélemény elé, és indítványát akkor mind a honvédelmi bizottság, mind a szakma vitára alkalmasnak ítélte meg. A tervek arról szóltak, hogy a hivatásos hadsereg létrejötte után minden 18. életévét betöltött férfinak 2-3 hónapos kiképzésre kellett volna bevonulnia a katasztrófavédelmi feladatokat is ellátó Nemzetőrséghez. Az előterjesztést a 2002-ben hatalomra kerülő MSZP-SZDSZ kormány elutasította, részben pénzühiányra, részben pedig az új fegyveres erő szükségtelenségére hivatkozva. Simicskó 2004-ben újra egy, az önkéntességen alapuló területvédelmi „kiegészítő védelmi erő” felállítása mellett tört lándzsát, majd ennek ismételt kormányzati elutasítása után 2007 áprilisában (négy hónappal a Magyar Gárda megalakulása előtt) a Honi Gárda megszervezésének ügyében fordult a Parlamenthez. Utóbbi elképzelés szintén a Honvédelmi Minisztérium keretein belül működő, megyénként körülbelül 1000 önkéntesből álló, kiképzett, tartalékos haderőt foglalt magában, amely nemcsak a honvédség számára képzett volna tartalékot, hanem bármilyen ipari-természetvédelmi katasztrófa esetén bevethető lett volna. A Honi Gárda megalapítására

vonatkozó javaslatról még 2007 szeptemberében elkezdődtek ugyan az ötpárti tárgyalások, ezeken azonban semmilyen érdemi előrelépés nem született, annak ellenére, hogy az indítványt elvben az MSZP is támogatta, s csak az SZDSZ zárkózott el attól mereven. Az állami/nemzeti gárda létrehozásának ötletéhez a Magyar Gárda megszületése óta konkrét szakpolitikai javaslatokkal egyik parlamenti párt sem tért vissza, pedig meggyőződésünk, hogy ha az évezred elején a parlamenti pártoknak sikerül konszenzust kialakítaniuk a kérdés kapcsán, akkor ma nagy valószínűséggel nem beszélhetnénk mostani formájában a Jobbik szatellit szervezeteként működő, és a párt számára megalakulása óta állandó médiafelületet biztosító (Új) Magyar Gárdáról. Ezt az álláspontunkat a Jobbik 2007 áprilisában (azaz a Gárda megalakítása előtt négy hónappal) nyilvánosságra hozott Bethlen Gábor Programjában foglaltak is alátámasztják, hiszen abban még egy „önkéntes, területvédelmi alapon szerveződő Nemzetőrség” felállításának igénye fogalmazódott meg, és szó sem volt a párt alá közvetlenül bestrukturált félkatonai pártszervezetről. A politikai elit konszenzusra való képtelenségét tehát a Jobbik ebben az esetben is sikeresen használta ki, s adott politikai céljainak megfelelő választ az egyébként jogosan felmerülő igényre.

Kilenc évvel a politikai vita elindulását követően, 2009. december elején az Országgyűlés végül 343 igen, 1 nem szavazat, és 1 tartózkodás mellett elfogadta az önkéntes tartalékos haderő felállításáról szóló törvényjavaslatot. 2012-től kezdődően a tervek szerint így mintegy 4000 főt foglalkoztatna a honvédség oly módon, hogy az önkéntesek megtarthatnák civil foglalkozásukat. (Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy a kétharmad magyarországnyi területű Lettországnak az önkéntesek száma a nálunk tervezett mintegy háromszorosa). Az ügy végére most látszólag tehát állami szinten is pont került, a kérdés csak az, mennyire lesz ez a megegyezés időtálló, a jövőben milyen mértékben tekinti a megállapodást magára nézve kötelezőnek az ellenzék, s fog-e netán változás bekövetkezni egy esetleges kormányváltás után.

Összegzés

Az önkéntes katonaság bevezetése előtt Magyarországon nem léteztek tartalékos erők, hiszen a korábbi modellben nem is volt szükség rájuk. A sorkötelezettség eltörlésének azonban mindenképpen katonapolitikai modellváltással kellett volna együtt járnia, ez viszont nem következett be. Ez a nagyfokú felelőtlenség csak akkor küszöbölhető ki, ha a „mainstream” elit nem agyonhallgatással próbál meg szabadulni e kényes problémától, hanem felvállalja a kérdés komplexitásának tudatosítását a társadalomban. Ha másoknak nem is, a kormányra készülő erőknek mindenképpen tisztázniuk kell, vissza kívánják-e állítani a sorkötelezettséget; amennyiben nem, akkor be kell mutatniuk, hogyan akarják kezelni a jelenlegi rendszer legfőbb problémáját, egy megfelelő létszámú tartalékos erő hiányát. Sorkötelezettség, illetve komoly önkéntes tartalékos haderő hiánya esetén ugyanis a fegyveres erők nem, vagy csak igen korlátozottan képesek ellátni mind társadalmi

(katasztrófa-elhárítás, a leszakadó rétegek integrálása, az „egyenruhaigény” kielégítése stb.), mind katonai feladataikat (stratégiai tartalék képzése, területvédelem, missziós feladatok ellátása). Véleményünk szerint a kérdés végleges, hosszú távú, szakmai alapokon történő megoldása a mérsékelt politikai erők feladata kell, hogy legyen.

2010.01.05.